

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.5.34>

КРИКУН В. В., БРАТЕЛЬ С. Г.

УКРАЇНА В РАМКАХ ЄС: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРИВАТНИХ ПРАВUKRAINE WITHIN THE EU: STRATEGIES FOR DEVELOPMENT
AND ADMINISTRATIVE LAW PROTECTION OF PRIVATE RIGHTS

В статті наголошено на необхідності адаптації національного законодавства до стандартів ЄС, зокрема у напрямку адміністративно-правового забезпечення приватності громадян.

Після нашої перемоги об'єктивно збільшиться кількість звернень до ЄСПЛ з заявами проти Росії щодо компенсаційних виплат за грубі порушення у сфері приватності.

Виникла нагальна потреба в розробці нових та перегляді існуючих нормативно-правових актів національного законодавства щодо адміністративно-правового захисту приватності громадян на предмет їх кореляції із міжнародно-правовими документами, а також задіяння запобіжників, що попереджуватимуть порушення цієї категорії прав в Україні.

Ключові слова: *Адміністративно-правовий захист, приватність, євроінтеграція, Європейський Союз.*

The article emphasizes the need to adapt national legislation to EU standards, in particular in the direction of administrative and legal protection of citizens' privacy.

After our victory, the number of appeals to the ECtHR with statements against Russia regarding compensation payments for gross violations in the sphere of privacy will objectively increase.

There is an urgent need to develop new and review existing normative legal acts of national legislation on the administrative-legal protection of citizens' privacy for the purpose of their correlation with international legal documents, as well as the use of safeguards that will prevent violations of this category of rights in Ukraine.

Key words: *Administrative and steam protection, privacy, European integration, European Union.*

Постановка проблеми. Останній рік для України став роком героїчної боротьби з агресором за свою незалежність. Європейський Союз сьогодні не стоїть осторонь біди і всіляко підтримує нашу державу, він є найбільшим утворенням в Європі, до якого входить 27 держав. Майже всі вони активно допомагають нам у протистоянні ворогу та вносять свою посильну допомогу. Значний вклад у нашу перемогу внесли країни Балтії, Польща, Федеративна республіка Німеччини,

---

© КРИКУН В.В. – доктор юридичних наук, доцент, проректор (Одеський державний університет внутрішніх справ) orcid.org/0000-0003-1089-555X

© БРАТЕЛЬ С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор (Одеський державний університет внутрішніх справ) orcid.org/0000-0001-6826-2582

Франція та інші. Можемо стверджувати, що Україна – пріоритетний партнер Європейського Союзу і він всіляко намагається допомагати забезпечити стабільне, процвітаюче та демократичне майбутнє країни та створити міжнародний паровий механізм відшкодування понесених збитків, а відтак і адміністративно-парового захисту порушених приватних прав громадян. Цей факт ще раз підтверджений на 24 саміті Україна – ЄС, що відбувся у Києві на початку лютого 2023 року.

Незважаючи на війну, Україна активно інтегрується до даної спільноти, здійснюючи низку заходів організаційного, управлінського та іншого характеру у тому числі направлених на адміністративно – правове забезпечення приватних прав. Зокрема, правовою спільнотою переглядаються механізми законодавчого забезпечення прав людини та громадянина, як публічних, так і приватних через призму адміністративної науки.

Одним із основних завдань адміністративного права є забезпечення особи від протиправних та неправомірних дій зі сторони органів державної влади, суб'єктів місцевого самоврядування та фізичних осіб. При взаємодії особи з зазначеними категоріями, особливої уваги заслуговує адміністративно – правовий захист її приватності.

Приватні права людини – це значний сегмент переважно особистих прав людини, які у багатьох національних законодавствах закладені як основоположні. Саме тому Україна є орієнтованою на здійснення адміністративно-правового захисту і охорони даного комплексу прав. Однак правозахисні механізми в Україні досі є нестійкими та не завжди виконують свої функції відповідно до призначення. Про це свідчить, зокрема, статистика звернень до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд). А вже відповідно до офіційної статистичної інформації Україна за кількістю звернень до ЄСПЛ посідає третє місце [1]. А в умовах повномасштабного вторгнення та після обов'язкової нашої перемоги, звернень до Європейського суду з прав людини з заявами проти Росії щодо компенсації за грубі порушення державою-агресором прав власності під час війни значно збільшиться. Що в свою чергу вимагає від нашої держави унормування адміністративно-парових відносин, що торкаються захисту приватних прав.

Стан дослідження. Питання практичного застосування рішень і практики ЄСПЛ в аспекті забезпечення адміністративно-парового захисту приватних прав людини та громадянина було досліджено в роботах таких вітчизняних учених: І. Андронов, І. Куян, О. Рудік, В. Євінтов, Н. Камінська, А. Піхота Л. Прокопенко, та інші.

Мета: дослідити та проаналізувати євроінтеграційні процеси в Україні та особливості адміністративно-правового захисту приватних прав людини та громадянина із оглядом ретроспективного аспекту.

Виклад основного матеріалу. Захист прав та свобод є однією з підвалин правопорядку та основних пріоритетів нашої країни. Держава в особі своїх органів та підрозділів забезпечує виконання всіма учасниками суспільних відносин своїх прав та обов'язків передбачених Конституцією. Іншими словами це алгоритм дій, певний встановлений порядок взаємовідносин між суб'єктами правовідносин

Адміністративне право як галузь права передбачає переважно імперативний характер регулювання відносин між фізичними і юридичними особами з одного боку та суб'єктами владних повноважень – з іншого. У цьому сенсі права, свободи та інтереси фізичних і юридичних осіб та їх приватність й досі залишаються не до кінця визначеним правовим явищем, що перебуває під сферою адміністративно-правової охорони [2].

Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, підписана у рік вторгнення Росії на нашу територію, дало старт масштабним перетворенням в національному законодавстві та приведення вітчизняних нормативно-парових актів, у тому числі, які регламентують адміністративно-правове забезпечення приватних прав громадян. Впровадження зазначених змін має за мету здійснення діяльності державних органів та підрозділів і органів місцевого самоврядування на сприяння участі суспільства у напрацюванні певних управлінських рішень, отримання якісних та доступних публічних послуг, дерегуляцію діяльності, виключення корупційної складової з отримання адміністративних послуг та правового захисту приватних прав.

Управлінські процедури займають одну із провідних ролей у адміністративно-правовому забезпеченні приватності громадян. Дане твердження можна пояснити тим фактом, що забезпечення прав громадян знаходиться у прямій залежності від державних органів та органів місцевого самоврядування та тими діями які вони здійснюють. Діяльність державних органів і переважна більшість елементів внутрішньої політики України спрямовані на досягнення паритету і порозуміння із Європейським Союзом (далі – ЄС), який є одним із найбільших наддержавних утворень і перевищує за розмірами будь-яку міжнародну організацію. ЄС сьогодні у світі формує

і дотримується власних інтересів та позицій, зважаючи на власні функціональні напрямки. Так само і світове товариство зважає на погляди і думку ЄС, що робить його дійсно впливовим і значковим утворенням. ЄС у світі має власну унікальну структуру за всіма критеріями, характеризуються тільки йому притаманними ознаками, до яких слід віднести громадянство, валюту, економічну зону та ринок, статус людини у просторі ЄС [3, с. 18–21];

Виходячи із стратегічних завдань ЄС, можна зауважити, що вони є глобальними, тобто такими, що підтримують політико-соціальну та економічну рівновагу не тільки в Європі, але й у світі. Завдяки цьому, ЄС досить впливове формування і до його складу прагнуть увійти деякі європейські держави, які ще не стали членами ЄС через складну процедуру входження та відсутність критеріїв, за якими члени Ради ЄС оцінюють спроможність держави бути повноправним членом ЄС. Україна на даний момент знаходиться у стані активного інтегрування до складу ЄС, приймаючи участь у формуванні спільної політики або впровадженні низки стандартів, визначених в Європі. Невід'ємною складовою взаємодії України з ЄС є створення і впровадження спільної стратегії розвитку ЄС та здійснення певних політик на міжнародному рівні [4, с. 56–62].

В умовах збройної агресії зовнішньополітична діяльність України переходить в нову площину, що спрямована на відновлення усіх важливих сфер життєдіяльності держави, відновлення державних кордонів та повернення тимчасово окупованих територій, і в підсумку, – входження до ЄС економічно розвитою та досконалою політично державою. Важливим є і внутрішня політика, яку проводить держава, вона повинна бути спрямована на забезпечення прав та свобод громадян, недопущення порушень адміністративно-правового законодавства у забезпеченні захисту приватних інтересів особи. На законодавчому рівні держава регулює та підтримує за допомогою нормативно-правових актів алгоритмічність дій щодо адміністративно-правового забезпечення приватності особи. Законодавча діяльність в даному напрямку є досить розвинена і вона спрямована на приведення до європейських стандартів. Алгоритм забезпечення адміністративно-правового захисту приватності особи забезпечується не єдиним уніфікованим правовим актом, а міститься в багатьох іноді не поєднаних нормативних актах що продукуються різними державними органами. Можемо говорити про достатньо великий масив законодавчої бази, що в свою чергу потребує узгодженості з законодавством ЄС.

З початком збройного протистояння відносини України та ЄС набули нового поштовху. Від слів про перспективи членства в ЄС Україна переходить до практичних кроків. Це підтверджується і виступом Глави держави на 24 саміті Україна – ЄС який відбувся у Києві, що можемо вважати великим досягненням. За словами Президента окрім символічності, нинішній саміт має й практичний зміст: Україна завершує виконання семи рекомендацій Європейської комісії щодо здобуття нашою державою статусу кандидата на вступ до ЄС [5].

Наша держава з впевненістю виконує угоди які регламентують наближення до членства в ЄС у тому числі у національне адміністративно-правове законодавство через зміни нормативно-правових актів. Із найбільш знакових нормативно-правових актів можемо відмітити Спільну стратегію Європейського Союзу щодо України від 25.05.2004 року за представництва Європейської Ради, провідною ідеєю якої є основні цілі, визначені ЄС щодо України. До яких можемо віднести підтримку процесу демократичних, економічних та законодавчих перетворень в Україні, що полягає у сприянні проведення в Україні позитивних реформ на підтримку демократії і правопорядку, а також створення додаткових соціально-економічних умов для підтримки благополуччя українського суспільства та стимулювання економіки, внесення змін до нормативно-правових актів адміністративно-правового спрямування.

Зміцнення демократії в Україні ЄС також пов'язує із становленням інституцій захисту прав і свобод людини та громадянина його приватності та її адміністративно-правового захисту, з урахування європейських стандартів. До того ж, ключовим для ЄС відповідно до норм Стратегії є створення повноцінного громадянського суспільства та конкурентоспроможного ділового середовища в Україні. Економічна складова є досить важливою для входження до складу ЄС, тому у Стратегії ЄС фактично взяв на себе зобов'язання співпрацювати з Україною в напрямку підтримання і розвитку економічної системи України та перебігу економічних процесів. Крім цього, ЄС у Стратегії було надано певні інструкції для стимулювання національної економіки, а саме: усталення макроекономічних підходів, спрямованих на забезпечення цінової стабільності, удосконалення системи державних фінансів та стабільного стану поточного балансу. ЄС закріпив у норми Стратегії рекомендації щодо надання можливості центральному банку працювати незалежно від політичного втручання, а також зміцнення наявних норм пруденційного нагляду із реформуванням податкової системи в напрямку рівноваги [6, с. 39–45; 7, с. 8];

– Вирішення спільних проблем європейського континенту, що полягає у забезпеченні усіх форм стабільності та безпеки в Європі на засадах партнерства і взаємодії, а також посилення політичного діалогу усіх суб'єктів Європи та членів ЄС зокрема. ЄС відповідно до Стратегії розширює і підтримує діалог із загальних і конкретних питань, які стосуються спільних дій у кризових ситуаціях і зміцнення безпеки в умовах конфліктів або непорозумінь. Дана взаємодія потребує інтенсифікації діяльності ЄС і України в напрямку практичного співробітництва між державами та реагування на непорозуміння і суперечки, що виникають в процесі даного співробітництва. Крім цього, підтримання стабільності в Європі повинно здійснюватися у сферах охорони навколишнього середовища, енергетики та ядерної безпеки. Співпраця у цих сферах здійснюється на засадах підтримки комплексних реформ, які здійснюватимуться глобально і повинні мати виключно позитивні наслідки для Європи та планети в цілому [8];

– Підтримка, зміцнення співпраці між ЄС та Україною в контексті розширення ЄС. У 2004 році в момент укладення Стратегії, яка аналізується, ЄС припускає, що в подальшому здійснюватиметься його розширення, а геополітичне положення України сприяє тому, що вона матиме спільний кордон із державами-членами ЄС. Виходячи із цього, ЄС поширено ідею про посилення співпраці з Україною в аспекті юстиції та внутрішніх справ. До того ж, Україна провадить політику популяризації власної культури, а також її взаємодії із регіональними, загальноєвропейськими та світовими культурами, що корелюється із полі культурністю ЄС та актуалізацією ним цього явища на світовому рівні [9].

Слід зауважити, що основоположна Стратегія 2004 року та прийняття Україною її положень стала фундаментом для укладення з Україною низки інших стратегічних нормативно-правових актів, які є визначальним для політичної системи України. Зокрема, це стосується головування України у Дунайській Стратегії у період з листопада 2021 по листопад 2022 року. До функціоналу України в рамках цієї стратегії входить визначення пріоритетних напрямків співпраці країн в рамках ініціативи. Так, із цього слід зробити досить слушний висновок, що кожна спільна діяльність із ЄС і в напрямку встановлення стабільності та рівноваги в Європі прискорює євроінтеграційний рух України. Дунайська Стратегія створена для співробітництва в одному з найбільших регіонів Центральної Європи. Головування України у даному масштабному проєкті є свідченням про прийняття ЄС української політики та схвалення векторів її зовнішньополітичної діяльності. Дунайська стратегія – це платформа і план дій по співпраці 14 країн дунайського регіону. До української частини стратегії належать Одеська, Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області. Стратегія спрямована на співпрацю її суб'єктів у сферах судноплавства, охорони навколишнього середовища, зокрема водних екосистем, включаючи збереження живих водних ресурсів [10].

Після закінчення Другої світової війни право на приватність та адміністративно-правовий захист було закріплено у низці міжнародних документів. Так у статті 12 Загальної декларації прав людини 1948 року проголошено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте та сімейне життя [11].

Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року зазначається про право на повагу до приватного і сімейного життя, а також до свого житла та кореспонденції [12].

Згідно зі статтею 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року забороняється свавільне чи незаконне втручання в особисте та сімейне життя людини, свавільні чи незаконні посягання на недоторканність житла або таємниці кореспонденції чи незаконні посягання на честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань [13].

Національне законодавство ст. 182 Кримінального кодексу України також передбачає відповідальність за порушення недоторканності приватного життя. Санкція статті передбачає штраф від п'ятистам до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років [14].

Водночас у зв'язку з розвитком нових технологій та, як наслідок, застосуванням автоматизованої обробки великих масивів персональних даних, постало питання необхідності захисту осіб у зв'язку з такою обробкою. Виходячи з цього, у 1981 році була прийнята Конвенція Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (Конвенція № 108). Таким чином у системі міжнародного права відбулося закріплення права на захист персональних даних як складової частини більш широкого права на приватність. У 2001 році було прийнято Додатковий протокол до Конвенції № 108, який конкретизує вимоги Конвенції до держав-підписантів щодо призначення органів нагляду та забезпечення транскордонних потоків даних.

Не залишається осторонь світових тенденцій у контексті нормативного забезпечення права на приватність і національне законодавство нашої держави. Зокрема, стаття 32 Конституції встановлює, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, регулюються Законом України «Про захист персональних даних». У той же час у 2010 році Україна ратифікувала Конвенцію №108 та Додатковий протокол до неї [15].

З урахуванням сучасних тенденцій у сфері розвитку новітніх технологій захист права на приватність стає дедалі складнішим процесом, що потребує більш системного адміністративно-правового регулювання. Так, у 2018 році було відкрито для підписання Модернізовану Конвенцію 108+ (наразі в Україні ведеться робота щодо підготовки до підписання зазначеної Конвенції). Найбільш сучасним міжнародним стандартом у сфері захисту персональних даних вважається Загальний регламент про захист даних, більш відомий як GDPR. На сьогоднішній день Регламент застосовується здебільшого на території ЄС, однак в той же час для багатьох він виступає мірилом відповідності найкращим практикам у контексті дотримання права на адміністративно-правовий захист приватності в цілому та права на захист персональних даних зокрема.

Нами наведено в ретроспективному аспекті генезу становлення правової основи адміністративно-правового захисту приватних прав людини та громадянина, однак її існування не завжди гарантує конфіденційність, таємницю спілкування, недоторканність приватного життя, особистого життя тощо. Крім цього, практика ЄСПЛ проти України вказує на деяку фрагментарність у правозастосовній практиці щодо забезпечення адміністративно-правового захисту приватних прав наших громадян. Вирішенням даної проблеми є створення та перегляд існуючих нормативно-правових актів національного законодавства щодо адміністративно-правового захисту приватних прав на предмет їх кореляції із міжнародними документами, а також запровадження запобіжників, які попереджуватимуть порушення цієї категорії прав громадян в Україні.

Отже з великою вдячністю можемо констатувати повну підтримку Європейським Союзом нашої держави як у боротьбі проти повномасштабного вторгнення так і в інтеграційних процесах щодо повноправного членства у ЄС, одним із проявів якого є адаптація національного законодавства до стандартів ЄС, зокрема у напрямку адміністративно-правового забезпечення приватності громадян.

Керівництво Євросоюзу визначає Україну пріоритетним партнером, про що свідчить проведеної 24 саміту Україна – ЄС у Києві та запрошення нашого Президента до високих структур Євросоюзу для участі у спільних заходах. Сьогодні Україна, що бореться за свою свободу як ніколи близько стоїть біля своєї мрії приєднатися до європейської кагорти цивілізованих країн. За останній рік Україна досягла значних євроінтеграційних тенденцій. У ЄС також здійснюється робота щодо залучення України до встановлення рівноваги в Європі та налагодження співпраці між державами, про що свідчить Дунайська Стратегія 2021 року. В рамках ЄС Україна здійснює багатовекторну зовнішню політичну діяльність, яка є своєрідним фундаментом для подальшого встановлення тісних між політичних зав'язків із членами ЄС.

Дослідження адміністративно-правового захисту приватних прав людини та громадянина в ретроспективному аспекті вказує на великий обсяг нормативного забезпечення даних прав міжнародним законодавством, однак на національному рівні воно все ж забезпечено недостатньо, що створює певні проблеми у правозахисній сфері та потребує доопрацювання.

Можемо з впевненістю стверджувати, що після нашої перемоги збільшиться кількість звернень з заявами проти країни агресорки щодо компенсаційних виплат за грубі порушення приватності під час війни. Вирішенням зазначених проблем повинні стати створення на національному та міжнародному рівнях міжнародних компенсаційних механізмів з чіткою нормативно-правовою регламентацією. Повинні бути розроблені нові та переглянуті існуючі нормативно-правові акти національного законодавства щодо адміністративно-правового захисту приватності громадян на предмет їх кореляції із міжнародними документами, а також задіяння запобіжників, що попереджуватимуть порушення цієї категорії прав в Україні.

Список використаних джерел:

1. Information in Ukrainian. European Court of human rights. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/ukr&c> (дата звернення: 01.02.2023).
2. Адміністративний аспект захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/572/534> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Куян І. Співвідношення принципу територіальної цілісності держави та права націй на самовизначення як складова частина державного суверенітету. *Віче*. 2009. № 14. С. 18–21.
4. Прокопенко Л. Л. Розвиток інституційної основи співробітництва України та ЄС / Л. Л. Прокопенко, О. В. Ракша. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 3. С. 56–62.
5. Виступ Президента України на 24-му саміті Україна – ЄС. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-kiyevi-trivaye-24-j-samit-ukrayina-yes-80761> (дата звернення: 01.02.2023).
6. Рудік О. М. Концепція європеїзації: нові підходи у світлі подальшого розширення ЄС. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3. С. 39–45.
7. Потіха А. Україна – ЄС: підсумки засідання Ради асоціації та перспективи внесення змін до Угоди про асоціацію. *Україна: події, факти, коментарі*. 2021. № 3. С. 4–12. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2021/ukr3pdf> (дата звернення: 01.02.2023).
8. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України. *Міністерство економіки України* : офіційний веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e86e7493-29c3-45d1-8955-98a31f2f5e9e&title=SpilnaStrategiiaYevropeiskogoSoiuzuSchodoUkraini> (дата звернення: 01.02.2023).
9. Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва, Н. М. Рудік. Теорія та практика європейського врядування : навч. посібник.
10. Україна буде головувати у Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону. Урядовий портал. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України* : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-bude-golovuvati-u-strategiyi-yevropejskogo-soyuzu-dlya-dunajskogo-regionu> (дата звернення: 01.02.2023).
11. Загальна декларація прав людини. Office of the Special Representative of the Secretary-General for CHILDREN AND ARMED CONFLICT: офіційний веб-сайт. URL: <https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/ukrainian/universaldeclarat.html> (дата звернення: 10.05.2021).
12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: документ 995_004. Подано в редакції від 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 10.05.2021).
13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: документ № 995_043. Ратифікація від 19.10.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.05.2021).
14. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.02.2023).
15. Конституція України: Закон України в редакції від 01.01.2020 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2023).